

студентів з обмеженими функціональними можливостями: психологічні аспекти. К. : Основа, 2015. 240 с.

6. Kreidun N. P., Polivanova O. E. Attitude as a faktor of lifestyle formation in people with special needs. *VISNIK V. N. Karazin Kharkiv National University*, 2016. № 60. P. 56–58.

УДК 159

Златіна Б.К.

*Коррекційний педагог центру
розвитку мовлення “Максимум”,
Державний заклад
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»*

ПРОГРАМА ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА З РОЗВИТКУ КОГНІТИВНИХ ФУНКЦІЙ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ВІКУ

В статті розглянуте та описане поняття когнітивних функцій людини, а саме процес їх розвитку у дітей раннього віку. Розглянута актуальна на сьогоднішній день проблема затримки розвитку когнітивних функцій, проаналізовані результати дослідження розвитку пізнавальних функцій даної категорії дітей та запропонована корекційно-розвиваюча програма індивідуальної роботи психолога як способу оптимізації їх розвитку. Стаття містить теоретичні дані та емпіричні дослідження, що були проведені на базі групи дітей віком від 2 до 5 років з затримкою мовленнєвого та психомовленнєвого розвитку.

The article considers and describes the concept of human cognitive functions, namely the process of their development in young children. The current problem of delaying the development of cognitive functions is considered, the results of the study of the development of cognitive functions of this category of children are analyzed and the correctional and developmental program of individual work of a psychologist as a way to optimize their development is proposed. The article contains theoretical data and empirical research conducted on the basis of a group of children aged 2 to 5 years with speech and mental retardation.

Вступ Теорія психології розвитку людини говорить нам про те, що вік з 2 до 5 років є дуже важливим періодом в розвитку особистості дитини, а саме в розвитку її когнітивних функцій. Когнітивними функціями називають вищі психічні функції мозку, за допомогою яких здійснюється процес раціонального свідомого пізнання світу. В період раннього дитинства відбувається розвиток усіх важливих психічних та пізнавальних процесів. Цей час характеризується активним вивченням оточуючого світу, розвиваються особисті якості людини, формуються різні види діяльності. Дитина знайомиться з предметами, пізнає їх якості, опановує мовлення, у дитини формується мислення.

Вищі психічні функції не даються людині в повному своєму об'ємі з самого народження. Їх розвиток відбувається на протязі всього життя. І від того як правильно і своєчасно відбувається цей процес залежить подальший повноцінний розвиток дитини як особистості.

Питаннями розвитку когнітивних функцій у дітей в різний час займалися і продовжують займатися науковці та фахівці таких сфер як психологія, корекційна психологія, педагогіка, спеціальна педагогіка, нейропсихологія. А саме, Виготський Л.С, Ж.В. Піаже, Лурія О.Р., Леонтьєв О.М., Ельконін Д.Б, Ахутіна А.Р., Линська М.С., Стребельова О.А., І.А. Скворцов та інші науковці.

Ціль роботи: визначити особливості розвитку когнітивних функцій у дітей молодшого віку з психомовленевою затримкою розвитку та розробити програму психокорекційної роботи, яка може бути використана в подальшій практичній діяльності педагога-психолога.

Об'єкт дослідження: вищі психічні функції у дітей молодшого віку.

Предмет дослідження: програма психокорекційної роботи з дітьми раннього віку.

Задачі дослідження:

- 1.Розкрити поняття процесу розвитку когнітивних функцій у дітей молодшого віку;
2. Виявити особливості цього процесу у дітей з затримкою мовленнєвого розвитку;
- 3.Розробити індивідуальну програму з вдосконалення когнітивних функцій у дітей, яка може бути використана в подальшій корекційній роботі психолога;

Методи та методики дослідження:

Для вирішення поставлених задач були використані наступні методи дослідження:

- 1) Аналіз психолого-педагогічної літератури
- 2) Біографічний метод та метод інтерв'ю.(збір та аналіз анамнестичних даних, вивчення медичних карт, анкетування та бесіда з батьками про онтогенез дитини)
- 3) Експериментальний метод (включає констатуючий, формуючий та контрольний експеримент)
- 4) Математично-статистичний метод (кількісний та якісний аналіз результатів по закінченню експеримента).

Дослідження було проведено на базі центру розвитку мовлення “Максимум” (м.Одеса). Центр спеціалізується на корекції мовленнєвих розладів, нейрокорекційній роботі, сенсорній інтергації та запуску мовлення.

Був проведений аналіз 26 анамнестичних карт дітей з затримкою мовленнєвого розвитку. З них 10 з затримкою

мовленнєвого розвитку (ЗМР) та 14 затримкою психомовленнєвого розвитку (ЗПМР). За віковим складом діти були розподілені наступним чином 2-3 роки-8 чол., 3-4 роки-10 чол., 4-5 років-4 дитини, 5-5.5 років-4 чол.

Для проведення емпіричного дослідження був обран модифікований варіант “Методики психолого-педагогічного обстеження дітей раннього віку” О.А. Стребелевої. Методика широко використовується для визначення рівня розвитку когнітивних функцій дітей. В основі методики лежить діагностичний експеримент, кількісно-якісні показники якого дозволяють побачити актуальний рівень розвитку дитини та, що важливо, визначити зону найближчого потенційного розвитку. Саме зона найближчого розвитку і дає можливість виявити найбільш вразливі місця в інтелектуальному розвитку, визначити специфічні потреби кожної дитини та розробити для неї індивідуальну психокорекційну програму. Завдання методики є невербальними, тож вони можуть бути використані для діагностики дітей з мовленнєвою затримкою.

Кожне завдання оцінювалось за 4-бальною шкалою за наступними критеріями:

1 бал - дитина не співпрацює з дорослим і поводить себе неадекватно по відношенню до завдання, не розуміє його мети ;

2 бали - дитина приймає завдання, починає співпрацювати з дорослим, прагне досягти мети, але самостійно виконати завдання не може, в процесі діагностичного навчання не переходить до самостійного виконання завдання;

3 бали - дитина почала співпрацювати з дорослим, приймає і розуміє мету завдання, але самостійно завдання не виконує, в процесі діагностичного навчання діє адекватно, а потім переходить до самостійного способу виконання завдання;

4 бали - дитина відразу почала співпрацювати з дорослим, приймає завдання і самостійно знаходить спосіб його виконання.

Відповідно до отриманих балів обстежуваних дітей було вирішено розподілити на 4 групи. 1 група: 10-12 балів, 2 група: 13-23 бали, 3 група: 24-33 бали, та 4 група: 34-40 балів.

Сумарна кількість балів, отримана при виконанні завдань була порівняна з нормальною для цього віку кількістю балів, 34 - 40. Тож отриманні дані в результаті цього експерименту дали можливість виявити, що рівень розвитку когнітивних функцій, пізнавальної діяльності у досліджуваній дітей не відповідає віковій нормі. А саме, кількість дітей 1 групи склала 8 чоловік (30%), 2 групи-13 чоловік (50%), 3 групи-5 чоловік (20%), 4 групи - жодної дитини. Це підтвердило наявність психолого-педагогічної проблеми, що стало основою для складання психокорекційної програми.

Запропонована програма складається зі спеціально організованих корекційно-розвиваючих занять, складених з урахуванням рівня розвитку дитини, її вікових та індивідуальних особливостей. Дана програма ґрунтується на методі заміщуючого онтогенезу (нейропсихологічний метод), автор Семенович Г..В. та методі сенсорної інтеграції, автора Е. Дж. Айреса.

Методологічною основою програми стали наступні положення:

1. Форма організації навчального процесу - індивідуальне заняття.

2. Тривалість заняття 30-45 хвилин.

3. Періодичність 2 рази на тиждень.

Заняття проводились в формі ігрової терапії, та мали наступні задачі:

-розвиток когнітивних функцій - уваги, пам'яті, мислення, сприйняття (візуального, слухового, тактильного);

-розвиток сенсомоторних функцій (пропріоцептивні функції, розвиток міжполушарної взаємодії, рівноваги, просторового уявлення, меж свого тіла, крупної моторики, мілкої моторики, вестибулярного апарата);

-розвиток розуміння мовлення;

-розвиток комунікаційних навичок;

-розвиток емоційно-вольової сфери;

- корекція поведінки;

-формування мовленнєвих навичок.

Важливо зауважити, що особливістю програми є індивідуальний підхід до кожної дитини, тож структура заняття та сама програма могла в процесі своєї реалізації коригуватися.

З ціллю виявлення результативності даної запропонованої психолого-корекційної програми був проведений контрольний експеримент. За результатами підсумкової діагностики по методиці О.В. Стребелевої, 1 група дітей склала- 3 дитини (11%), 2 група- 8 дітей (31%), 3 група- 10 дітей (38%), 4 група- 5 дітей (19%).

Порівнявши отриманні дані констатуючого та контрольного експерименту, можна зробити висновок про позитивну динаміку розвитку когнітивних функцій у досліджуваних дітей. В результаті контрольного експерименту біло виявлено, що показники критеріїв в більшості дітей підвищились, що підтверджує ефективність запропонованої корекційної програми.

Ефект від запропонованої психолого-педагогічної програми розвитку когнітивних функцій можна пояснити виконанням наступних умов:

-індивідуальний підхід до кожної дитини, враховуючи її інтерес, вік та індивідуальні особливості;

-урахування роботи спеціаліста в “зоні найближчого розвитку”;

- системність та структурованість занять;

-долучення батьків та/або близького оточення до корекційної роботи з дитиною (виконання домашніх вправ, вказівок, рекомендацій спеціаліста, тощо);

-створення необхідних сприятливих для загального розвитку дитини умов в кабінеті психологічної корекції та в родині.

Література

1. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія. Навчальний посібник. Київ: Вид-во “Центр навчальної літератури”, 2005. 128 с.

2.Лаврова Г.Н. Методы диагностики и коррекции детей дошкольного и младшего школьного возраста: Учебное пособие. Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2005. 90 с.

3. Семенович А.В. Нейропсихологическая диагностика и коррекция в детском возрасте: Учебное пособие. Москва: Изд-во “Генезис”, 2013. 160 с

4. Стребелёва Е. А. Психолого-педагогическая диагностика познавательной деятельности детей раннего возраста”. Мск: Изд-во “Просвещение”, 2009. 60 с.